

Dabasi Halász Zsuzsanna

Szemponatok és javaslatok a foglalkoztatáspolitikát támogató regionális migrációs politika kialakításához

Bevezetés

A XXI. század elején az egyesült Európában a nemzetközi vándorlás új értelmet nyert. A népesedési folyamatok módosítják az egész népesség és ezzel a munkaerőforrás nagyságát, összetételét. A XX. század második felében a demográfiai folyamatokra az volt a jellemző, hogy a legtöbb fejlett országban a halandóság és a termékenység igen alacsony szinten stabilizálódott, a népesség természetes növekedése megállt. Ugyanakkor a vándorlások megélnékültek, a vándorlók száma 1975 óta megduplázódott. Általánosan jellemző, hogy egy ország lakosságának 2-5%-a él tartósan távol hazájától. Ma már a világ népességének 2,9%-a (mintegy 175 millió ember), vagyis a világ minden 35. lakosa szülőhazáján kívül él (IOM 2003). Ebből a többség, 100 millió ember a fejlett országokban talált új hazára. A munkaerőforrás nagysága, szerkezete pedig determinálja a gazdaság teljesítőképességét.

Paradigmaváltás a migráció gazdaságtanában

Bár a különböző gazdasági elméletek nem tudják egyértelműen sem irányát, sem mértékét meghatározni a migrációs folyamatoknak, de magyarázó erejük van, ami figyelembe veendő az aktív gazdaságpolitikát megalapozó kutatásoknál. Így a migrációt jómagam is a közgazdasági paradigmák által áthatott történelmileg kialakult elemzési keretek között vizsgálom. Állításmat, mely szerint az új technikai-gazdasági kihívásokhoz való alkalmazkodásban a munkaerőpiacnak és azt befolyásoló migrációnak, különösen a magasán képzett munkavállalói réteg mobilitásának jelentős szerepe van, a legújabb közgazdasági elméletek vonatkozó tételeire alapozom.

A hagyományos közgazdasági iskolák közül a neok Keynesianusok, a posztkeynesianusok, az új intézményi iskola, az új marxisták képviselői részletesen foglalkoztak a növekedés elméletén belül a humántőke jelentőségével, illetve a munkaerőbe történő befektetés módjaival, megtérülésével, és ugyanakkor annak tagadásával is. Ezek a tételek hatnak a migráció gazdaságtanára.

A korábbi neoklasszikus értelmezéshez képest az ún. *endogén növekedéselmélet* a gazdasági növekedés modellezésében különös hangsúlyt helyez a technikai fejlődésre és a *humántőke felhalmozására*. Romer (1986) - túllépve a az innováció schumpeteri elméletén - a piacon a tudásmonopóliumok kialakulására és ezeknek a gazdasági növekedésben játszott szerepére hívja fel a figyelmet.

Az új intézményi iskola képviselői megkérdőjelezzik a migráció egyéni bérkülönbségen alapuló klasszikus tanát és a *migrációban az intézmények* (melyek nem a szervezetek maguk, hanem az egyének között kialakult magatartási rendszerek) piacmódosító szerepét hangsúlyozzák. Az intézményi környezetet ebben az esetben az emberi magatartást korlátozó tényezők (jog, tulajdonosi jogok, társadalmi konvenciók, szokások, normák) alkotják. A migrációval foglalkozó jogi keretek változása több kutatás alapja volt az elmúlt 50 évben. Maguk az intézmények, mint például a szerződések, a szervezetek és nem utolsósorban a piac - adott gazdasági kapcsolatok megszervezésére szolgálnak. Ezek természetének megértése alkotja azt a kutatási vonalat, amelynek elvén alapul a *hálózat elmélet is*. (Portes és Walton 1981, Castells 1989, Sassen 1988).

Ha a rokonok, barátok, szomszédok és munkatársak már rendelkeznek kapcsolatokkal a lehetséges célterületen, az odavándorolni szándékozók kockázatát minimálisra csökkentheti és megoszthatja, ha a kialakított interperszonális hálózatokra támaszkodnak információért (Taylor 1976) A modell továbbfejlődésének egyik aspektusa a kapcsolatteremtés problematikája. Swaan (1994) felhívja a figyelmet arra, hogy az átmeneti gazdaságokban hiányoznak a kapcsolatteremtés intézményei. Az új intézményi iskola kutatásai - minden fogyatékoságuk ellenére - kezdetét jelentik olyan problémák vizsgálatának, amelyeket a hagyományos közgazdaságtan eddig figyelmen kívül hagyott. (Mátyás 1996) A humanitárius szervezetek és a bevándorlók számára már jól ismert személyek, cégek intézményesen stabilizálódnak, megteremtve egy olyan szociális tőkeformát, amelyet a migránsok igénybe vehetnek annak érdekében, hogy ki tudják használni a külföldi munkaerőpiacon kínálgató lehetőségeket.

Bevelander (1999) tanulmánya a *strukturális változások* fontosságára világít rá. A gazdasági rendszer átstrukturálódása, olyan folyamatokat indított el egyes országokban így Svédországban is, mely miatt a nyelvi, kommunikációs, szociális képességek szerepe felértékelődött, csökkentve ezzel a képzett bevándorlók esélyeit. A bevándorlók munkaerő-piaci helyzetét csak a humán tőkét a gazdasági környezetbe behelyezve lehet értékelni

A globalizációt és hatásait újszerűen értelmező, *új világgazdasági rendben* gondolkodó iskola követői Wallerstein (1983) munkája alapján a *nemzetközi migrációt* nem az elkülönült nemzetgazdaságok belső munkaerőpiacának kettéválásához, hanem a *világgazdaság egészéhez* kapcsolják

Neves közgazdászok publikációiban egyre gyakrabban kerül előtérbe egy közgazdasági irányzat, az *új közgazdaságtan* („New economics”), mely az ipari kapitalizmust követően merőben új megvilágításba helyezi a termelést. Egyre többen vallják, hogy az elmúlt húsz év strukturális változásai nyomán alapjaiban változtak meg a gazdasági termelés feltételei, körülményei. A termelési tényezők így többé nem a „kőbe véssett” föld-tőke-munkaerő hármását jelentik (Landfeld-Fraumeni 2001). Ezen új rendszer egyik alapja az *infokommunikációt használó emberi erőforrás*. A migráció értelmezése is teljesen új alapokra kerülhet. Az eddigi területi elvándorlás mellett, kifejezetten a brain drain témájában megjelenik egy virtualizálódó világ, ahol lehet, hogy a vándorlást felváltja egy más kapcsolódási séma.

A versenyképesség kapcsolata a migrációs folyamatokkal

A XXI században egy vállalkozó szempontjából a *legfontosabb növekedési korlát*nak a munkaerő költsége, az adóterhelés, az árfolyamkockázat, a beszállítói láncok hiánya, a *szakképzett munkaerő hiánya*, a mérnökképzés, a nyelvoktatás, a szakmunkásképzés, a munkaügyi szabályozás rugalmatlansága bizonyul. Ezen tényezők befolyásolják azt, hogy a hazai vállalatok és velük együtt az ország, hogyan képes megbirkózni a gazdasági válság fenyegető rémével. Korunkra jellemző módon az Amerika Egyesült Államok által kialakított kapitalista piacgazdaság olyan mértékű szellemi és fizikai munkaerőt követel, amit saját lakóiból már nem tud fedezni. Ezért van az, hogy nem feltétlen az emberek szeretnének Amerikába menni, hanem hogy Amerika szeretné, ha az emberek oda mennének.

Az ENSZ - történetében egyedülállóan - a 2006-os konferencián a nemzetközi migráció és fejlődés témakörben, megerősítette a kapcsolatot az egyének elvándorlása és származási országának fejlődése között. A kétnapos esemény nem adott határozott következtetéseket az összefüggés természetére – a kormányoknak sem szolgált világos politikával arra vonatkozóan, hogy mit kellene tenniük – de azt egyértelműen megmutatta, hogy a migráció kapcsolódik a fejlődéshez és azt is, hogy ez a kapcsolat összetett és további kutatásokra érdemes.

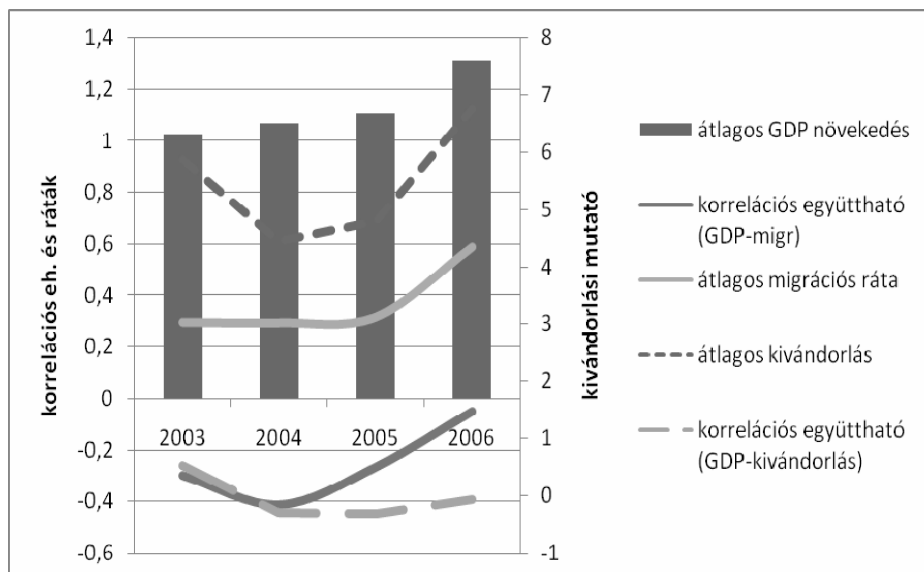
A gazdasági növekedés, általánosabban a versenyképesség és a migráció közötti összefüggések matematikai statisztikai módszerekkel is igazolhatók.

Az országok teljesítményét leíró egy főre jutó GDP értékének és a migrációs mutatóinak változása közötti kapcsolat kimutatására számításokat végeztem 4 éves intervallumban az EU25 tagállamainak statisztikai adatai alapján. A korreláció értéke szignifikáns és egy közepesen erős kapcsolatra utal. Bár a kapcsolat a migrációs egyenleg, a munkanélküliség és a foglalkoztatottság között még kimutatható, erősségét tekintve gyenge a kapcsolat, nem szignifikáns.

1. táblázat: A migráció és a gazdasági növekedés összefüggései (EU-25)

Mutatószámok	Évek			
	2003	2004	2005	2006
átlagos GDP növekedés	1,025046	1,066411	1,102623	1,311369
átlagos migrációs ráta	0,294384	0,292455	0,314707	0,589727
átlagos kivándorlás	5,871478	4,432085	4,771767	6,759097
korrelációs együttható (GDP-migr)	-0,29792	-0,41247	-0,26556	-0,04992
korrelációs együttható (GDP-kivándorlás)	0,529531	-0,30191	-0,3192	-0,06928

A kapott eredményeket az 1. számú ábrában együttesen ábrázolom, ebből kitűnik, hogy az összefüggések nem csak logikai, hanem számszaki úton is bizonyítottak.

1. ábra: Átlagos GDP növekedés valamint a migráció és a kivándorlás lakosságarányos mutatójának összefüggése (EU-25)

Forrás: saját számítás

A migráció és a szocioökonometriai mutatók közötti hazai összefüggések kimutatásához megyei adatokkal végeztem vizsgálatokat.

A vizsgálat során felhasznált magyarázó-változók az alábbiak voltak:

- az adott megyében az egy állandó lakosra jutó GDP (ezer Ft/fő) x_1 ,
- az adott megyében foglalkoztatottak aránya a munkavállalási korú állandó népességhez viszonyítva (%) (foglalkoztatottsági ráta) x_2 ,
- az adott megyében a regisztrált munkanélküliek aránya a munkavállalási korú állandónépességhez viszonyítva (%) (munkanélküliek aránya) x_3 ,
- az adott megyében 100 lakásra jutó lakosok száma (fő) x_4 ,
- az adott megyében az átlagkeresetek (Ft) x_5 ,
- az adott megyében a belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra számítva (fő) x_6 ,
- az adott megyében a külföldi vállalkozások száma ezer lakosra számítva (db) x_7 ,
- az adott megyében a külföldi vállalkozások tőkéje ezer lakosra számítva (mrd Ft) x_8 .

A kétváltozós korrelációs számítás során több olyan változót is találtam, amelyek a migrációs egyenleggel összefüggésbe hozhatóak. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy ezek a tényezők egymással is kölcsönhatásban vannak, egymással összefüggnek, sőt egymás hatását is befolyásolják, illetve előfordulhat, hogy csupán a migráció és a kiválasztott tényező együttmozgásáról van szó. Ezek alapján indokoltnak látszott az úgynevezett optimális többváltozós regressziófüggvény meghatározása, mely úgy szelektálja a szóba jöhető összes változót, hogy hasznosítja a rendelkezésre álló valamennyi információt, és a legkevesebb magyarázó-változót építi be a modellbe. A többváltozós regressziószámítás kiindulásához a kétváltozós korrelációs számítás eredményei alapján azokat a tényezőket választom, ahol az adott parciális korrelációs együttható kritikus szignifikanciaszintje kisebb volt, mint 1% ($p < 0,01$). A vizsgálataimat öt év adataival végeztem el, ezzel arra kerestem az ökonometriai bizonyítékot, hogy mennyiben változnak a nemzetközi migrációt meghatározó tényezők évről évre, illetve az egyes regressziós egyenesek miképp jeleznek elő. Az így kapott regressziós egyenletek közül az alábbiakban a 2001-re és a 2005-re vonatkozót mutatom be részletesen.

2001 évi regressziós egyenlet:

$$Y = -1,99 - 0,000155x_1 - 0,0426x_2 - 0,0506x_3 - 0,00487x_4 + 0,000031x_5 + 0,115x_6 - 0,023x_7 + 1,67x_8$$

(0,4030   0,8360   0,1540   0,3180   0,2250   0,3010   0,0   0,7   0,0)

2005 évi regressziós egyenlet:

$$Y = 17,6 + 0,00344x_1 - 0,062x_2 + 0,045x_3 - 0,0132x_4 - 0,000185x_5 + 0,0966x_6 + 0,331x_7 + 0,341x_8$$

(0,0860   0,1220   0,5870   0,8380   0,4700   0,0500   0,2610   0,3300   0,6840)

A kapott értékek alapján megállapítottam, hogy a modellek szignifikánsak. A modell magyarázó ereje 96,7% és 85,2%. A regressziós egyenlet (β -i) együtthatói közül 2001-re vonatkozva kettő tekinthető szignifikánsnak: a belső migrációs egyenleg, és a külföldi vállalkozások tőkéje; 2005-re egy tekinthető szignifikánsnak: az átlag keresetek. A többi változó együtthatójának megbízhatósága gyengébb, azonban a modellben a parciális korrelációs együttható szignifikanciája miatt megtartottam.

A migráció és a foglalkoztatáspolitikai kapcsolata

Az európai országok, közöttük hazánk demográfiai folyamatai tükrében a gazdasági növekedés és a migráció között kimutatható kapcsolat azt is jelenti, hogy míg az uralkodó közgazdasági és szociológiai elméletek a munkaerő-vándorlás kiváltotta társadalmi és gazdasági következményeivel leginkább a befogadó országokban foglalkoznak, addig a XXI. században várhatóan a kibocsátó országokban bekövetkező negatív hatások lesznek a mérvadók. Egy térség versenyképességét, jövőbeli teljesítményét meghatározza a szükséges munkaerő mennyiségi és minőségi összetétele, a térség lakosságmege tartó képessége. A regionális gazdaságpolitika

feladata a lakosság vonzása, megtartása, motiválása, és az azzal való hatékony gazdálkodás. Ebbe beletartozik, hogy foglalkoztatáspolitikájának része legyen a migrációs stratégia. A XXI. század gazdasági fejlődését minden desztinációban (integrációban, nemzetgazdaságokban, régiókban, megyékben és kistérségekben) jelentősen befolyásolni fogja a nemzetközi vándorlásban betöltött helye, különösképpen a lakosságmegtartó szerepe, a brain drain elleni védekezése.

Ma hiányoznak a volt szocialista országok munkaerőpiacán azok az eszközök, amelyek képesek lennének egy gyorsan kialakuló egyensúlytalanság kezelésére. Vállalkozóinak versenyképességét veszélyezteti, hogy sem országosan, sem regionálisan nem létezik összehangolt munkaerőpiacot védő migrációs stratégia. Igen nagy veszteség ezen országoknak, ha az emberi tőkébe történő beruházás eredményét más országokban hasznosítják. A képzésre fordított figyelem mellett, szükséges a foglalkoztatási stratégiában nagyobb szerepet szánni a munkaerő megtartására. Következésképpen a jövőben újabb, regionális vonatkozásokra is kitékintő szemponttal kell bővíteni a migrációs gyakorlatot.

A XXI. században a regionális politika szerepe megnő, a különböző méretű természetes és mesterséges módon kialakított desztinációk érdeke a saját - gyakran sajátos - gazdaságpolitika, melynek fontos része a migrációra irányuló stratégia.

A migráció ma elsődlegesen nemzetbiztonsági, másodlagosan pedig gazdasági kérdés. A különböző tervezési és beavatkozási szinteken másodlagos a migráció gazdasági szerepe, nem a megfelelő helyen kezelt a kérdés, azaz kevésbé veszik figyelembe a munkaerőpiaci aspektusát. Ezt elhibáztam tartom. Bár tudatában vagyok annak, hogy a nemzetközi megállapodások determinálják hazánk politikai, jogi, gazdasági életét, mindezek mellett a nemzeti foglalkoztatáspolitikának nagyobb hangsúlyt kellene fordítania a migrációs kérdésekre. Megítélésem szerint ez lenne hivatott a migrációs tendenciák kezelésére, piacokonform technikák kidolgozására, és ezzel a vándorlási folyamatok negatív gazdasági hatásainak csökkentésére, a pozitív hatások kiaknázására.

Regionális és megyei foglalkoztatási helyzet, vándorlási viszonyok

A kiinduló állításunk, hogy a csekély a gazdasági növekedés illetve a jólét másoktól elmaradó növekedése hazánkban - és azon belül az észak-magyarországi régióban, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megyében - többek között a kedvezőtlen demográfiai folyamatokra, a nem megfelelő gazdasági struktúrára és az ezekből is következő úgynevezett „gyenge innovációra” vezethető vissza. Fontos kérdés, hogy milyen gazdaságpolitika, azon belül foglalkoztatáspolitikai tudna hozzájárulni egy dinamikusabb fejlődés kialakulásához. A gazdaságelmélettel foglalkozók látják, hogy az állam jogosult beavatkozni a piaci viszonyokba, illetve hogy a humán erőforrás mennyisége és minősége meghatározza a fejlődést. A munkaerőpiacon a beavatkozások olykor hosszabb idő után érik el hatásukat, mivel egy bizonyos idő kell a bevezetésükhöz és ahhoz is, hogy a szereplők között az információáramlás megvalósuljon. A területi foglalkoztatási egyezmények és a régió belüli programok stratégiáinak előterében az áll, hogy a lehető legtöbb eszközzel növeljék az aktivitást és teremtsenek megfelelő számú munkahelyt. Hiányolom az aktivitást javító programokból a népesség megtartó intézkedéseket. A területi foglalkoztatáspolitikai sikerének az előfeltétele, hogy a foglalkoztatási problémákat együttesen felszámoló együttműködés jöjjön létre. Kritikus pont lehet a foglalkoztatási támogatások hatékonyságának alakulásában a hiányzó migrációs stratégia és azon belül különösképpen a kivándorlást lecsökkentő eszközök kidolgozatlansága.

Miért van az, hogy egyes régiók foglalkoztatáspolitikai kilátásai, munkaerő megtartó képességei jobbak, mint másoké? Ez kulcskérdése a regionális gazdasági elméleteknek. Az egyik válasz a régiók adottságában rejlik. A 80-as évek óta a területi fejlődési különbségeket a

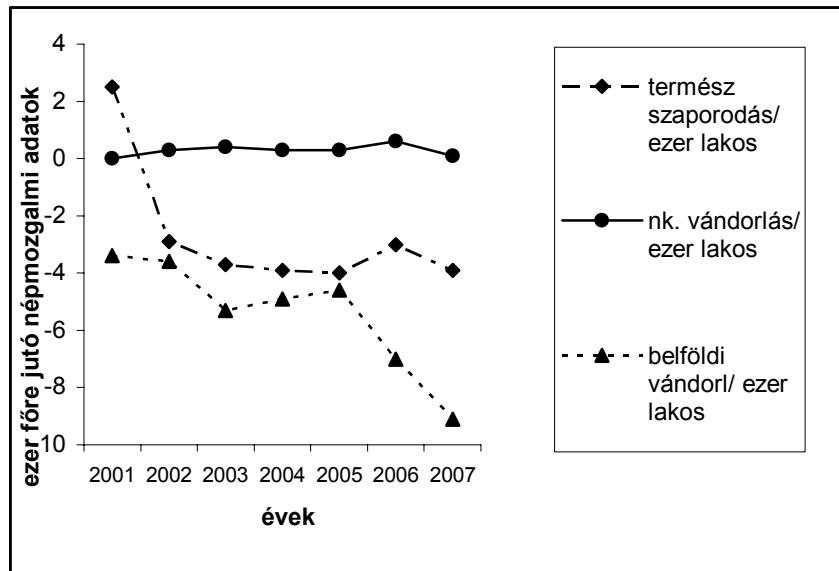
„puha” helyi adottságokkal is magyarázzák. Ez nagyon sok összetevőből áll, úgymint a speciális helyi kultúra, a területi összetartozás érzése, a készség az együttműködésre és a hálózat építésre. Jelentős szerepet játszik a helyi munkaerőpiac nagysága és minősége, az hogy milyen gyorsan tudják elsajátítani az újabb technológiát. Az innovatív miliő kialakulásához össze kell hangolni a „gazdasági, technikai, szociális és kulturális szintjeit a régióknak” (Läpple 1994) és a „szociális, kulturális, adminisztrációs és politikai magatartásait” (Kreibich 2004).

2. táblázat: Munkanélküliségi és foglalkoztatottsági adatok a 15-74 éves népesség körében 2007

Terület	Munka- nélküliek	Foglalkoz- tatottak	Munkanél- küliségi ráta	Foglal-koz- tatottsági ráta	Aktivitási ráta
	ezer fő		%		
Miskolc és környezete	8,3	86,2	8,8%	44,0%	48,0%
Borsod-Abaúj-Zemplén	35,9	235,9	13,2%	43,5%	50,1%
Észak-magyarországi régió	58,2	425,4	12,0%	44,8%	50,9%
Magyarország	269,9	3 942,5	7,0%	51,1%	54,9%

Forrás: KSH munkaerő-felmérése szerint saját összeállítás

A vándorlások 1990 után nagytérségi szinten (7 NUTS-2 régió) lényegében egyirányúvá váltak: az 1980-as években még a régiók közötti sokoldalú migráció volt a jellemző, 1990 után a keletről nyugat felé történő mozgás vált dominánssá. Ennek megnyilvánulásaként az ország migrációs súlypontja 1984–1997 között keletről nyugat felé mozdult el (Illés 2000). Az 1990 utáni belföldi vándormozgalom sajátosságai legpregnansabban kistérségi szinten mutatkoznak meg. Ebben a megközelítésben ütköznek ki leginkább a jelentős területi különbségek: például miközben a budapesti agglomeráció több kistérségében az éves vándorlási nyereség már az 1990-es években meghaladta a 15 ezreléket, addig az ország elmaradott részeiben jó néhány kistérségben 5 ezreléknél nagyobb veszteség mutatkozott. Ezek jórészt az ország hagyományos elvándorlási térségei, mint például az északkeleti régió (Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), valamint a Dél-Dunántúl aprófalvas térségei. A 2000-es években szintén történtek említést érdemlő változások. Ilyen a Budapest körüli szuburbán övezet szinte teljes záródása. Az ehhez tartozó kistérségekben az éves vándorlási nyereség meghaladta a 15 ezreléket. A magterülethez kapcsolódva főleg kelet-északkelet felé jelentősen kiterjedt a pozitív migrációs mérleggel rendelkező kistérségeknek ez az övezete. Ugyanakkor az ország déli, keleti és északkeleti részén egyre határozottabban kirajzolódnak az elvándorlás kiterjedt összefüggő zónái. A kistérségek vándorlási mérlege alapján kijelölhető az a migrációs térszerkezeti vonal, ami elválasztja az ország bevándorlási és elvándorlási nagytérségeit. A 2000–2006 közötti adatok szerint ezt a határt hozzávetőlegesen az Ózd–Mezőkövesd–Szolnok–Dunaújváros–Nagykanizsa–Lenti településsor képezi. Többnyire ettől északra található a migrációs nyereséget élvező területek, ettől délre és keletre pedig az elvándorlási térségek. Ez a migrációs térszerkezeti-vonal természetesen nem örök érvényű, a vándormozgalmak egyes szakaszait átrajzolhatják. Erre jó példa, hogy az 1990-es évek adatai szerint a jelenlegi Ózd–Mezőkövesd–Szolnok határ még jóval nyugatabbra, Balassagyarmat–Szolnok között húzódott. (Dövényi Z 2007)

2. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye népmozgalmi arányszámái 2001-2007
 Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Szcenáriók a régiós illetve a Borsod-Abaúj Zemplén megyei nemzetközi migrációs politikához

A világ nem különböző globális krízisekkel néz szembe. A környezeti, fejlődési és energiai krízis mind egy. A világ zsugorodik és egyre kevesebb megosztható forrás marad: az egy főre jutó föld nagysága negyede az egy századdal ezelőttihez képest. A fogyasztás gyorsabban nő, mint a népesség, de egyenlőtlenül. Európa és benne Magyarország és Ukrajna fennmaradása is csak úgy képzelhető el, ha minden társadalmat és gazdaságot befolyásoló jelenségre figyelemmel vagyunk, és azokat komplex módon kezeljük. A régiók versenyképességét erősítő migrációs stratégiához a GEO4 jelentésre támaszkodva fogalmaztam meg scenáriókat.

Piaci megoldás: A kormány támogatja a magánszektorok gazdasági fejlődését, a legjobb gyakorlat bemutatásával, a környezet olyan fejlesztési módján, amely segíti az emberi jólét elérését. Azaz a munkaerőpiac szereplőinek kedvező feltételeket teremt, ösztönzi a lakosságot a helyben maradásra, a migráció okozta károk csökkentésére piac konform megoldásokat alkalmaznak.

Politikai megoldás: Ahol a kormány erős kézzel irányít, szabályoz és képes megállítani az elvándorlást a szegényebb területekről, helyben hasznosítja a szürkeállományt, sőt vonzza a tudást, hogy segítse a lemaradó területeket. Állami kutató intézeteket tart fenn. A vidéki oktatási intézményeket támogatja. Az állami beruházások jelentős részét az elmaradott vidéki területekre összpontosítja. Adótámogatással segíti a vidéken maradást.

Biztonság: Ebben a kormány és a magánszektor verseng az ellenőrzésért. Ez fontos a migráció szempontjából, mert ekkor olyan forogatókönyvek alakulnak, ahol az önkormányzatoknak az áterhelésnek van szerepe. Mindehhez Gandhi a XIX században már megfogalmazta a társadalmi hét fő bűnt, mely a jólét munka nélkül, a fogyasztás lelkiismeret nélkül, a tudás karakter nélkül, a business erkölcs nélkül, a tudomány emberség nélkül, a vallás áldozatkészség nélkül és a politika elvek nélkül.

Fenntarthatóság: A magánszektor, a társadalom és a kormány együttműködését vonja magával a környezet fejlesztése és az emberi jólét biztosítása érdekében. A migráció és benne a munkaerő vándorlás olyan módon alakul, hogy Európa kevésbé fejlett országainak munkaerőpiaca képes önmagát reprodukálni, így a működő jóléti állam újraelosztáson alapuló rendszerei nem omlanak össze, a társadalombiztosítás klasszikus felosztó-kirovó rendszere képes működni. Ez az egyetlen forgatókönyv, ahol elsősorban a stabilitást tartom szem előtt.

Javasolt eszközök új migrációs politika kialakításához

1. A „*mainstreaming*” Azaz a népesedési célkitűzések és azon belül a munkaerő megtartó és vonzó célok a szakpolitikák összességére nézve általánosan érvényesek legyenek. Minden szakpolitika „*mainstream*” elemévé váljon a vándorlás.
2. *Peer review* vagy 'kölcsonös felülvizsgálat'. A különböző sikeres nemzeti migrációs politikák megismerése, a legjobb gyakorlat átvétele.
3. A *migrációs politika irányítása* és szervezése, a nemzetközi népmozgás szereplőinek (beleértve a hazatérő magyar állampolgárokat, a kényszervándorokat, a külföldi munkavállalókat) a helyi közösséggel való együttélése, beilleszkedése, a közszolgáltatásokba való bekapcsolása. A helyi önkormányzatok migrációval kapcsolatos felelősségének a mainál sokkal határozottabb rögzítése.
  - Migrációs attasé a konzulátusokon. A külföldön tartózkodó állampolgárok segítése, különösen az au pairek, fiatal diákok, munkavállalók tájékoztatása, jogvédelme, az ügyükben eljáró helyi hatóságokkal való rendszeres kapcsolattartás, a hazatérés támogatása.
  - A kormányzati döntések, intézkedések megalapozásához célszerű lenne kedvezményekkel ösztönözni a kint tartózkodók önkéntes regisztrációját. Ily módon rendszeresen gyűjteni lehetne a statisztikai (életkor, nem, foglalkozás, célország stb. szerinti) adatokat.
  - Az önkormányzatok is bátorítsák a gazdasági, tudás-, társadalmi és kulturális tőkével rendelkező volt magyar állampolgárokat a hazatérésre, segítsék a hazai társadalmi, gazdasági, települési közegbe való visszailleszkedést.
4. *Innovatív miliő kialakítása*, aminek egyik legfőbb feladata a munkaerő megtartása. Ilyen környezet részének kell lennie a különböző kutató bázisoknak, a hozzájuk tartozó szatelit irodákkal együtt. Az iskolavárosok nemcsak a tanárok oktató-nevelő munkája vagy éppen tudományos munkálkodása révén jeleskedhetnek, hanem az itt összesereglett diákság önszerveződéseivel is iránymutató szerepet vállalhat.
5. Jellemzően éppen a *tanulás*, és a munka érdekében hagyják el a szülőföldjüket sokan évek óta, és valószínű, hogy ez a trend a jövőben csak erősödni fog. Ösztöndíj programokkal, megyei kamarai támogatású hazatelepéssel kell kihasználni a cirkuláris migrációt.
6. *Alapvetően szükséges a kormányzati, önkormányzati segítség a civil társadalom súlyának növelése*, annak érdekében, hogy a többségi és a kisebbségi társadalmi szervezetek együttműködve mérsékeljék a feszültségeket. Az együttélés olyan pozitív elemeinek hangsúlyozása szükséges, amelyek mind a kisebbségi, mind pedig a többségi nemzet boldogulását, gazdasági jólétének növekedését segítik elő a regionalizmus, az autonómia és különböző stratégiai szövetségek révén. Az önkormányzatoknak közös erőfeszítést kell tennie a kultúra és az oktatás területén a másság és a tolerancia tiszteletének erősítése érdekében.
7. *Mentális környezet javítása:* a migrációs stratégiának a társadalom depressziójának kezelésére is figyelmet kell fordítani.

8. *Társadalmi ösztöndíjak a visszatéréshez, illetve a helyben maradáshoz.* Az ösztöndíjnak bármely tudományterületről olyan fiatal, tehetséges oktató-kutatók tudományos életpályáját kellene támogatnia, akik vállalják, hogy az ösztöndíjas időszak alatt valamelyik regionális illetve megyei vállalatnál vagy intézménynél végzik tudományos kutatómunkájukat. Megyei finanszírozású kutatói oktatói státuszok PhD ösztöndíjak.

Összegzés

Az egyes országok, régiók, megyék, városok versenyképessége és a migráció között kölcsönhatás van.

Magyarország egésze és térségei- különösen az elmaradottak - demográfiai szempontból veszélyeztetettek az elkövetkező évtizedekben. A lakosság elöregedése, a foglalkoztatott réteg szűkülése, az eltartott réteg nagyobb pszichés és anyagi nyomása a társadalom teherviselését a végsőkig feszíti. A munkanélküliség kezelésére az elmúlt években kidolgozásra kerültek technikák, azonban az akár csak rétegspecifikusan kialakuló munkaerőhiány komoly működési zavarokat eredményezhet. Napjaink válsággal sújtott időszakában e migrációs folyamatok kézbentartása fontos versenyképességet javító tényezővé válhat. A pénzügyi válság okozta gazdasági tendenciák a hátrányos helyzetű kistérségekben még erősebben éreztetik hatásukat, mint az ország más régióiban. A 2008. utolsó negyedében kezdődött tömeges létszámleépítések, a folyamatosan csökkenő munkaerő-kereslet, a munkaerőpiacra belépni szándékozó pályakezdők magas száma, mind a munkanélküliség növekedése irányába ható tényezők. 2009-ben előreláthatólag a munkaerőpiacon összességében negatív tendenciák érvényesülnek majd, foglalkoztatás-bővüléssel nem számolhatunk, miközben az előző évinél többen szorulnak ki a munka világából. Ilyen tendenciák mellett nem veszíthetjük el a legfontosabb termelési tényezőt az innovatív embert, a lakosságmegtartó intézkedések súlya még erősödik.

A munkaerőpiacon a vándorlás befolyásolható, és fontos az, hogy a térség gazdaságpolitikája a munkaerő-vándorlási folyamatokra nagyobb figyelmet fordítson. Szükséges a foglalkoztatáspolitikát úgy kialakítani, hogy abban stratégiai szerepet kapjon a vándorlás, vagy a foglalkoztatáspolitikai koncepció mellett azzal kölcsönhatásban kialakítani a térségi migrációs politikát.

Felhasznált irodalom

- Balogh A. (1993): *Tézisek- Globális világban élünk*, Zárt Kör 3-4
- Gilpin R. (1987): *The Political Economy of International Relations*, Princeton Univ Press
- Krebich R.: *Visiotopia. Bürger entwerfen die Zukunft der Gesellschaft* (ZukunftsStudien Bd. 27) 2004
- Bevelander,P (1999): *The employment integration of migrants in Sweden*, Journal of Ethnic and Migration Studies 25 (1999), pp. 445–468.
- Bourke, J. (2004): *Getting serious about diversity: best practice*. In: E. Davis and V. Pratt, Editors, Making the Link 15: Affirmative Action and Employment Relations, CCH Australia Limited, Sydney (2004), pp. 15–18
- IOM (2003): *Protection Schemes for Victims of Trafficking in Selected EU Member Countries, Candidate and Third Countries* www.iom.hu/regpublications
- Landfeld, J. S. - Fraumeni B. M. (2001): *Measuring the New Economy*, Survey of Current Business, March, pp. 23-40.

- Läpple, D. (1994): *Die Teilökonomie einer Großstadt in einer Phase strukturellen Umbruchs. Das Beispiel Hamburgs* [The partial economy of a city undergoing structural change. The example of Hamburg], in: *Beiträge zur Arbeitsmarkt- und Berufsforschung*, Vol. 184, pp. 106-139.
- Mátyás A. (1996): *A hagyományos közgazdaságtan bírálata és kutatási körének kiszélesítése az új intézményi iskola képviselői részéről*, *Közgazdasági Szemle*, XLIII. évf., Budapest, pp: 614-628.
- Portes, A. (1981): *Modes of structural incorporation and present theories of immigration*. In: M. M. Kritz et al (eds): *Global Trends in Migration*. New York: Center for Migration Studies.
- Rédei, M. (1981): *Modes of structural incorporation and present theories of immigration*. In: M. M. Kritz et al (eds): *Global Trends in Migration*. New York: Center for Migration Studies.
- Romer, P. (1986): *Increasing Return and Long Run Growth*. In: *Journal of Political Economy*, 94.sz. pp. 1002-1037.
- Sassen, S. (1988): *The mobility of labor and capital: a study in international investment and labor flow*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Schumpeter J. (1980): *A gazdasági fejlődés elmélete*. KJK Bp
- Swaan W. (1994): *Tudás, tranzakciós költségek, transzformációs válság*, *Közgazdasági Szemle* 10 pp. 845-858
- Taylor, E. (1976): *The social adjustment of returned migrants to Jamaica*. In: *Ethnicity in the Americas*. Szerk. Frances Henry, pp. 213-30. The Hague: Mouton
- Tobler, W.: 1995: *Migration: Ravenstein, Thorntwaite, and Beyond*. *Urban Geography*, Vol. 16, No. 4, pp. 327-343.
http://www.geog.ucsb.edu/~tobler/publications/pdf_docs/movement/migration/Ravenstein.pdf.
- Valentinyi Á. (1995): *Endogén növekedésemélet*, *Közgazdasági Szemle* 1995.6.sz., pp. 582-594
- Wallerstein, I. (1983): *A modern világgazdasági rendszer kialakulása. A tőkés mezőgazdaság és az európai világgazdaság eredete a XVI. században*. Budapest: Gondolat